

Inhoud

Verantwoording	7
Inleiding	9
Wat is modern aan het moderne Japan?	
1. Japan en de moderne wereld	23
2. Revolutie van bovenaf het begin van de moderniteit	55
3. De moderniteit overwonnen, overwonnen door de moderniteit Japan in oorlog	77
4. Economische wonderen en het ontstaan van een postmoderne samenleving	107
5. De ontkenning voorbij Japan op zoek naar normaliteit	146
Epiloog	164
Japan in de eenentwintigste eeuw	
Verder lezen	175
Illustratieverantwoording	177
Index	178

Verantwoording

Bij Japanse namen heb ik de Japanse volgorde aangehouden, dat wil zeggen, eerst de familienaam en dan de voornaam. Belangrijke historische figuren worden gewoonlijk bij hun voornaam genoemd. Zo wordt over Tokugawa Ieyasu gesproken als Ieyasu, Oda Nobunaga staat bekend als Nobunaga, en Toyotomi Hideyoshi als Hideyoshi. Maar dit zijn uitzonderingen op de regel. Lang uitgesproken klinkers krijgen een macron, zoals in 'Nishida Kitarō', behalve als het gaat om in het Nederlands bekende Japanse woorden, zoals 'Tokio'. Japanse zelfstandige naamwoorden hebben geen meervoudsvorm; of het om één of meer *samoerai* of *daimyo* gaat, kan uit het zinsverband worden opgemaakt.

Ik dank Rana Mitter, Rikki Kersten, Angus Lockyer en de anonieme beoordelaars van Oxford University Press voor het lezen van het hele manuscript, voor hun uitvoerige en opbouwende kritiek, en voor hun begrip voor de problemen die gepaard gaan met het schrijven van een klein boekje. Niettemin ben alleen ik verantwoordelijk voor mogelijke verwarring en eventuele fouten. Ook dank ik mijn redacteur bij OUP, Andrea Keegan, die mij is blijven aanmoedigen en die bewonderenswaardig veel geduld met me heeft gehad (vooral nadat in Osaka mijn harddisk het begaf). Verder ben ik het Modern East Asia Research Centre (MEARC) veel dank verschuldigd voor het financieel mogelijk maken van mijn verblijf in Kioto, waar ik de tekst heb geschreven, en bovendien dank ik Esther, die uit het niets tijd tevoorschijn wist te toveren. Tot slot gaat mijn dank uit naar Nozomi en de anderen op de boerderij, alsook naar mijn studenten in Leiden, die me hebben geleerd dat uitleggen beter is dan ervan uitgaan dat zaken bekend zijn. Ik kan slechts hopen dat dit boekje een stap in de goede richting is, want ik durf er niet vanuit te gaan.

Dit boek is vooral bestemd voor mijn ouders, die mij altijd hebben gesteund in mijn belangstelling voor Japan zonder precies te weten wat er nu zo interessant aan is. Hopelijk weten zij dat nu.

Inleiding

Wat is modern aan het moderne Japan?

In de ogen van veel mensen is het hedendaagse Japan een stagnerende economische grootmacht, of zelfs een land dat achteruit gaat. Maar volgens een groot aantal deskundigen behoort Japan met zijn hoge welvaartsniveau en opmerkelijke sociale stabiliteit nog steeds tot de meest succesvolle industriële (of zelfs postindustriële) economieën. Ondanks de economische problemen waarmee het land sinds de jaren negentig van de vorige eeuw geconfronteerd wordt, en zelfs tegen de achtergrond van de snelle opkomst van China, blijft Japan volgens de meeste economische indicatoren de derde economie van de wereld. Japanse goederen en culturele producten – variërend van animatiefilms en videogames tot auto's en halfgeleiders, van managementtechnieken tot vechtsporten – vinden aftrek in de hele wereld.

Dit beeld van Japan maakt het in veel opzichten tot een symbool van 'moderniteit' in de huidige wereld. Toch blijft het land enigszins raadselachtig voor veel buitenstaanders, die het beschouwen als een verwarrend samenstel van vreemde en bekende elementen, van het traditionele en het moderne, van het 'oosterse' en het 'westerse'. Zoals we zullen zien, is deze verwarring deels het gevolg van het feit dat de moderniteit in het zogeheten Westen veelal als iets normaal wordt beschouwd, terwijl uitingsvormen van de moderniteit in Japan en elders dikwijls eigenaardig worden gevonden of zelfs volkomen onbegrijpelijk. Aan deze zienswijze ligt de overtuiging ten grondslag dat moderniteit onlosmakelijk verbonden is met de Europese en Amerikaanse geschiedenis. Deze veronderstelde samenhang vormt ook de kern van veel hedendaagse protesten tegen de globalisering en het kapitalisme: velen zien in de voortrazende moderniteit een symptoom van westerse expansiedrift.

Aan de hand van een mondiaal evenement dat aan het begin van dit millennium plaatsvond, kan een en ander worden verduidelijkt.

Beelden van het moderne Japan: het wereldkampioenschap voetbal in 2002

Toen de wereldvoetbalbond FIFA bekendmaakte dat Japan en Zuid-Korea waren verkozen tot gastlanden van het wereldkampioenschap voetbal in 2002 trok menigeen in Europa zijn wenkbrouwen op. Zou het eerste WK in Azië soms een herhaling worden van het toernooi in de Verenigde Staten in 1994, toen een rijk land zonder noemenswaardige voetbaltraditie gastland was en het WK vooral als doel leek te hebben meer bekendheid aan de sport te geven? Het brede Europese publiek wist zelfs nog minder over deze landen in het 'Verre Oosten' dan over de Verenigde Staten. Goed, het kende Nintendo, Sony en Daewood; ook karate en taekwondo waren niet onbekend, en de meeste Europeanen hadden vermoedelijk wel gehoord van Pearl Harbor, Hiroshima en de Koreaanse Oorlog. De meeste Europeanen echter wisten niet dat de Japanse 'J-League' tot een van 's werelds lucratiefste profcompetities behoorde. En zij hadden zeker niet verwacht dat Zuid-Korea zou doordringen tot de halve finales (waarin het verloor van Duitsland), nadat het Koreaanse elftal eerst de voetbalgiganten Italië en Spanje had verslagen en uiteindelijk zou eindigen boven favoriete landen als Engeland, Argentinië en regerend wereldkampioen Frankrijk. Voor Europa kwam het overweldigende voetbalenthousiasme in Japan en Zuid-Korea als een volslagen verrassing – en hun nationale elftallen bleken ook nog eens steengoed.

Het is interessant je af te vragen waarom men in Europa eigenlijk zo verbaasd stond over de grote belangstelling voor voetbal in Oost-Azië. Een deel van het antwoord ligt besloten in de beelden die het 'westerse' publiek rond het sportevenement van Japan kreeg voorgeschoteld. Zo zond de BBC voor

en tijdens het WK twee prachtige, en veelzeggende, tv-spotjes uit. Het eerste, uitgezonden in de aanloop naar het toernooi, duurde twee minuten en was vormgegeven in de stijl van een *anime*, de razend populaire Japanse animatie- en tekenfilms waarnaar tegenwoordig zo'n 60 procent van alle in de wereld uitgezonden animatiefilms is gemodelleerd. Aan het begin van het filmpje zegt een bassende commentaarstem op de manier die fans van 'beat 'em up'-computerspellen en vechtfilms zeer bekend zal voorkomen: 'Om de vier jaar strijden de grootste helden uit de hele wereld om de hoogste prijs die de mensheid kent ...', terwijl we kijken naar dreigend oplichtende woorden geschreven in het *kanji* (Chinese karakters die in Japan gebruikt worden) en *hangul* (Koreaanse karakters). Plotseling krijgt het spotje iets van een sciencefictionfilm: een voetbal wordt als een raket omhoog geschoten, neonverlichting floept aan en computerschermen beginnen te piepen en te flikkeren bij het volgen van de bal; in beeld verschijnt ook een futuristische *floatcabine* waarin zich een man bevindt met een glimmend metalen been van een cyborg (het blijkt de Franse voetballer Zidane te zijn), en een reeks prominente andere voetballers (geen van allen komt uit Japan of Korea) flitst in de stijl van een *anime* door de straten van een (Japanse) stad vol neonlichten en gaat achter de raket aan.

Het wervelende twee minuten durende spotje was uiterst vernuftig gemaakt, bevatte tal van verwijzingen naar de populaire cultuur en wekte de indruk dat Japan op de een of andere manier een hip, futuristisch en volledig gecomputeriseerd utopia was, vol sciencefiction en cyborgs, van het type dat William Gibson beschreef in zijn klassieke cyberpunkroman *Neuromancer* uit 1984. Tegelijkertijd leken Japan en Korea niets met het echte voetbal te maken te hebben, terwijl in werkelijkheid veel mensen in beide landen op straat bewonderend naar de voetballerhelden stonden te kijken.

Het tweede tv-spotje was een stuk romantischer van aard en werd voor het begin van elke wedstrijd uitgezonden. Eerst

verschijnt een oude Japanse tempel in beeld bij een meer, gefilmd tijdens zonsopgang, gevolgd door een close-up van de gesloten ogen van een Boeddhabeeld, een wapperende Japanse vlag, een paar sumoworstelaars, een wapperende Zuid-Koreaanse vlag, en een aantal *koi* (brokaatkarpers), de nationale vis van Japan. Vervolgens wordt een voetbal in een lichtvlek geschoten, die de kijker meevoert langs de overige beelden: weer een Boeddhabeeld, een stadsgezicht (met neonverlichting en een tempel), een voetbalstadion (met een Braziliaanse speler), Koreaanse danseressen, David Beckham, nog meer Koreaanse dans, wederom een sumoworstelaar, nog een tempel, dan een lang aangehouden shot van een geisha, gevolgd door een betoverend beeld van de majestueuze Fuji, de beroemdste berg van Japan. Daarna gaat het filmpje over in een hogere versnelling, alsof we plotse-ling de moderne tijd in worden geslingerd: een supersnelle Shinkansen-trein raast voorbij, voetballers komen in beeld, nog meer hogesnelheidstreinen, opnieuw neonlichten, volle straten met verlichte schermen (waarop voetballers te zien zijn), en meer traditionele Koreaanse dans. Ten slotte suist de lichtbal tussen de verticale schragen door van een grote houten *torii*, een traditioneel Japanse toegangspoort tot een shintoïstische tempel, alsof het een voetbalgoal betref.

Ook al zijn de beelden in beide filmpjes nogal clichématig, toch of juist daardoor onthullen ze veel over het beeld dat in het Westen van Japan bestaat. Afgezien van het feit dat Japanse voetballers vreemd genoeg volledig ontbreken, worden we getraakteerd op het geijkte menu van traditionele symbolen en culturele uitingen (sumo, geisha, Fuji, Boeddhabeelden) en hypermoderne elementen (hogesnelheidstreinen, door neon verlichte steden, cyborgs), een mengeling van het mysterieuze en het technologische. Japan wordt afgebeeld als het raadselachtige 'andere' dat er op enigerlei wijze in geslaagd is zich de verworvenheden van de moderne tijd toe te eigenen (en te transformeren) waarmee het westerse kijkerspubliek zo

vertrouwd is. Het gaat er bij de filmpjes klaarblijkelijk om dat de kijkers worden geraakt door het zien van sumoworstelaars en hogesnelheidstreinen in één en hetzelfde spotje. Maar waarom zou deze combinatie aanslaan?

Het punt is dat de makers van de filmpjes willen laten zien dat niet alleen de culturele verschillen zo fascinerend zijn, maar dat Japan tegelijkertijd een modern (misschien zelfs postmodern), technologisch geavanceerd niet-westers land is. Japan wordt gepresenteerd als een intrigerend land omdat het een rijke geschiedenis heeft van 'oosterse' tradities, en er tegelijkertijd modern, 'westers', uitziet – moderniteit en het Westen, ze zijn voor het publiek (althans voor de BBC) moeilijk los van elkaar te zien.

De vraag naar wat moderniteit precies betekent en wat haar reikwijdte is, zou voor de lezer een extra reden kunnen zijn om te kijken naar Japan, het eerste moderne 'niet-westerse' land in de geschiedenis. De ontwikkeling van het moderne Japan – vanaf het einde van zijn (vermeende) internationale isolering in het midden van de negentiende eeuw tot nu – is namelijk te lezen als het verhaal van een land dat greep probeert te krijgen op de gevolgen van zijn ontmoeting met westerse landen en met de gelijktijdige blootstelling aan moderne ideeën en technologieën. Onderhandelen, zowel in de politieke als intellectuele betekenis van het woord, was een belangrijk kenmerk van deze periode. Het voorbeeld van Japan, dat in 1853 plotseling met de aankomst van geavanceerde Amerikaanse kanonneerboten werd geconfronteerd, stelt ons in staat kennis te nemen van één van de vele manieren waarop landen kunnen reageren op het complexe probleem van culturele, intellectuele, sociale, politieke en wetenschappelijke verandering.

In dit Elementaire Deeltje kan uiteraard geen alomvattend beeld worden gegeven van deze boeiende periode uit de Japanse geschiedenis. In plaats daarvan wil ik proberen een

antwoord te geven op de vraag wat het precies inhoudt als we Japan een 'moderne' maatschappij noemen en wat het begrip 'modern' in de loop der tijd voor verschillende sociale geleedingen in Japan heeft betekend. Op deze historische expeditie zal een aantal hardnekkige mythes over Japan worden ontkracht, zoals het nog bij velen bestaande idee dat Japan volledig was afgesloten van de buitenwereld tijdens zijn lange periode van isolering of *sakoku* (van de zeventiende tot de negentiende eeuw). We zullen zien dat openstaan voor contacten met andere culturen juist een belangrijk kenmerk was van de Japanse moderniteit. Ook zal worden ingegaan op de uiteenlopende manieren waarop culturele en sociale continuïteit en verandering in de moderne Japanse geschiedenis op elkaar inwerken. Zelfs waar het uitzonderlijke gebeurtenissen betreft als de rampzalige wijze waarop de Tweede Wereldoorlog in de Stille Oceaan werd beëindigd, waarmee we vraagtekens zetten achter de veelgehoorde bewering dat het naoorlogse Japan zou hebben gebroken met zijn historische tradities. Hoewel op deze bladzijden veel aandacht uitgaat naar de manier waarop politieke, intellectuele en sociale elites zich verhielden tot de diepgaande veranderingen in de Japanse maatschappij en de kwestie van de moderniteit, zullen we de blik ook richten op de wijze waarop de brede Japanse bevolking deze veranderingen ervoer: de 'gewone' Japanners lieten de golfslagen van de geschiedenis niet passief over zich heen komen, maar hebben zelf actief bijgedragen aan de vormgeving van hun moderne land. In zekere zin is deze tendens tot nationale zelfbeschikking een van de belangrijkste kenmerken (en de kernproblematiek) van de moderniteit.

Anders gezegd, dit is een beknopte uiteenzetting over hoe Japan zich verhoudt tot de moderne tijd. Tegelijkertijd gaat het over de manieren waarop de Japanse ervaring ons kan helpen de betekenis en portee van het 'moderne' te verhelderen. Moderniteit is niet iets dat Japan is *overkomen*, veeleer is het zo dat Japan door noeste arbeid, bloedvergieten

1. *Shintō-schrijn op een dak.*

en creativiteit zichzelf heeft gemaakt tot het enerverende moderne land zoals we dat nu kennen. Ook al bestaat er geen eensluidende definitie van het begrip ‘modern’ en blijft het een controversieel woord, het voorbeeld van Japan laat zien dat het van belang is de uiteenlopende ervaringen van verschillende landen te betrekken bij onze poging inhoud te geven aan de draagwijdte en historische verschijningsvormen van dit begrip. Moderniteit en het Westen mogen dan met elkaar in verband staan, zij zijn niet gelijk aan elkaar.

Wat is ‘modern’?

Over het algemeen heeft het woord ‘modern’ een temporele betekenis en verwijst het naar een periode die dicht bij het heden ligt. Dit mag dan de inhoud zijn die er in het dagelijkse spraakgebruik aan wordt gegeven, het is interessanter en ook veel bruikbaar er een meer technische en inhoudelijke betekenis aan te geven en de term te gebruiken voor een min of meer samenhangend geheel van intellectuele, sociale, politieke en wetenschappelijke normen en praktijken. Door

het moderne op te vatten als een clustering van met elkaar verbonden principes in plaats van louter een tijdsperiode, zijn we namelijk in staat dit verschijnsel aan te wijzen in verschillende historische perioden in verschillende nationale en culturele omgevingen. Bovendien kunnen we dan fundamentele vragen stellen zoals: Was Europa eerder modern dan Japan? Was Japan eerder modern dan Rusland? En zo ja, waarom? Ook over het heden kunnen we dan prikkelende vragen stellen: Is Japan een modern land, en zo ja, kunnen we dan verklaren waarom het er zo anders uitziet dan bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk? Anders geformuleerd: welke aspecten van het moderne zijn er wezenlijk mee verbonden, en welke zijn cultureel bepaald? Tot slot, als we de moderniteit op deze manier benaderen, is het dan tevens mogelijk om de vinger te leggen op verschijnselen die 'postmodern' zijn? Kunnen we dan ook zeggen dat het moderne in het verleden op sommige plaatsen al aanwezig was en in het heden nog helemaal niet? En zijn er plaatsen waar het moderne pas in de toekomst zal plaatsvinden?

Deze benadering stelt ons voor een aantal netelige ethische kwesties. Als we er vanuit gaan dat de moderniteit in feite een ontwikkelingsfase is, kunnen (en moeten) we dan vermijden de ontwikkeling van landen aan de hand van deze maatstaf te *beoordelen*? Smokkelen we met deze notie van het moderne niet een lineaire voorstelling van historische vooruitgang naar binnen die uitdraait op het verabsoluteren van Europees-Amerikaanse waarden en idealen? Zoals we in hoofdstuk drie zullen zien, waren dit precies de kwesties die een rol speelden in het denken van Japanse intellectuelen in de vroege jaren veertig, die zochten naar wegen om de 'moderniteit te overwinnen'. Hun streven was op een gecompliceerde manier verbonden met de Japanse koloniale ambities in Azië. Na de Tweede Wereldoorlog werd de poging de moderniteit te overwinnen gekoppeld aan de oproep in Japan en Azië om 'nee' te zeggen tegen de Verenigde Staten.

Nu we hebben vastgesteld dat 'moderniteit' een belangrijk begrip is, moeten we de inhoud ervan nader preciseren. Helaas is het een nogal controversieel begrip en bestaat er geen eensluidende definitie van. Veel deskundigen zijn het wel eens een aantal kenmerken waar we naar moeten kijken om de moderne conditie te herkennen. Zo kan een samenleving modern genoemd worden als zij wordt gekenmerkt door een mate van industrialisatie en urbanisatie. Een economisch systeem is modern als er sprake is van een vrijemarkteconomie die volgens kapitalistische principes functioneert. Een modern politiek systeem is georganiseerd rond een centrale natiestaat, wordt ondersteund door een breed nationaal besef en kent een representatieve regering (bijvoorbeeld een democratie) die uitdrukking geeft aan de wil van het volk. Dit politieke systeem is gebaseerd op een 'modern bewustzijn' met een minimaal besef van de waardigheid van het individu en zijn onvervreembare rechten. Het veronderstelt verder een bepaald niveau van alfabetisme en toegang tot informatie (via het onderwijs en de openbare sfeer) waardoor burgers rationele keuzes kunnen maken. De nadruk op rationaliteit is van wezenlijk belang: de moderne tijd zou worden gekenmerkt door de rede – niet door bijgeloof (en misschien ook niet door religie) – en door wetenschap en technologie: door de mechanisering van de samenleving. De moderne mens beschikt over de technologische macht waarmee hij de natuur probeert te beheersen, vernietigingswapens produceert en levens redt door middel van medicijnen. Machines en apparaten maken de wereld kleiner en creëren de omstandigheden waaronder een zinvolle mondialisering mogelijk is: de trein is in de negentiende eeuw de overal doordringende voorbode van de moderniteit.

Een groot aantal van deze kenmerken lijken voort te komen uit de Europese Verlichting in de achttiende eeuw, wat geen toeval is want volgens veel deskundigen vindt de moderniteit hier haar oorsprong. De moderniteit en het Verlichtingsproject

lijken vooral twee dingen gemeen te hebben: het vooruitgangsgeloof en de overtuiging dat hun beginselen universele geldigheid bezitten. Maar we moeten wel bedenken dat er een verschil bestaat tussen het aanwijzen van de historische wortels van dit ideeëncomplex in Europa en de aanspraak dat deze ideeën zelf *typisch* Europese verschijnselen zijn. Een dergelijke opvatting zou zelfs indruisen tegen het universalisme van de Verlichting. Niettemin hebben zowel voorstanders als tegenstanders van de mondiale verbreiding van de moderniteit, binnen en buiten Europa, vaak bijgedragen aan deze verwarring. Er is veel voor te zeggen de moderne conditie veeleer te zien in de uiteenlopende manieren waarop het mogelijk is zich tot een *wereld* van industrieel kapitalisme te verhouden.

Zoals we zullen zien, zijn in de moderne geschiedenis van Japan uiteenlopende standpunten ingenomen met betrekking tot deze belangrijke politieke vraag, variërend van degenen die alle uitingsvormen van de moderniteit verwierpen als kwalijke verwesterlijking, via degenen die de Japanse tradities wilden bewaren maar de 'waardevrije' aspecten van de moderne rationaliteit wilden handhaven, tot en met degenen die de Japanse tradities volledig wilden afschaffen omdat alleen door volledig te verwesterlijken Japan pas echt modern kon worden. In zekere zin is dit soort sociaal-culturele onzekerheid over de nationale identiteit en over de plaats van de traditie in de samenleving een van de typische kenmerken van de moderne tijd, in Japan en overal in de wereld. De moderne tijd wordt niet alleen gekenmerkt door wetenschappelijke vooruitgang, maar ook door sociale anomie en politieke onrust.

Het is juist deze wisselwerking tussen het traditionele en het moderne die het moderniseringsproces vaak zo enerverend en lastig maakt. In bepaalde opzichten wordt het moderne voorgesteld als het tegenovergestelde van het traditionele, en zou het erom gaan traditionele (dat wil zeggen 'irrationele') manieren om het leven vorm te geven te overwinnen. Het

gaat natuurlijk te ver om te beweren dat in de moderne tijd geen plaats meer is voor culturele tradities. In zijn dystopische roman *1984* heeft George Orwell een beeld opgeroepen van een wereld waarin dit inderdaad het geval is. In de moderne tijd hoeft er dan ook geen einde te komen aan culturele diversiteit, wel is het zo dat de mensen zich op een andere manier zouden moeten verhouden tot hun tradities, die zij meer als *tradities* moeten beschouwen dan als *waarheden*.

Niettemin is het zoeken naar een stabiel en gezond evenwicht tussen het traditionele en het moderne een gecompliceerd proces, niet in de laatste plaats omdat er geen objectieve, 'cultuurloze' maatstaf van het moderne bestaat waaraan het welslagen van dat proces kan worden afgemeten. Helaas vertonen maar al te veel deskundigen op dit terrein de neiging terug te vallen op de erfenis van de Europese Verlichting als het prototype van de moderniteit, waarmee we echter het gevaar lopen ons schuldig te maken aan cultureel imperialisme. Tegenwoordig gaat het er om dat we leren het moderne als zodanig te herkennen, ook al ziet het er misschien anders uit dan we gewend zijn. Doe we dit niet, dan dreigen we alle culturele verschillen op te gaan vatten als even zoveel uitingen van niet tot ontwikkeling gekomen moderniteit.

De opzet van dit boek

Dit boekje is min of meer chronologisch van opzet. In het eerste hoofdstuk wordt uiteengezet hoe Japan tegelijkertijd in aanraking kwam met het Westen, toen de Amerikaanse commodore Matthew Perry in 1853 het 'isolationistische' Japan openstelde voor de internationale handel, als met moderne ideeën en sociale krachten die zich al tijdens de Tokugawa-periode hadden gemanifesteerd, mede dankzij de Nederlandse invloed en de zogeheten 'Hollandse Studiën' die zich in Japan hadden ontwikkeld. Het moderne en het westerse overlappen elkaar hier, echter zij waren niet hetzelfde; de ontluikende moderniteit is van zuiver Japanse herkomst. In dit hoofdstuk

2. Kaart van Japan.

wordt een belangrijk, maar vaak over het hoofd gezien aspect van de geschiedenis van het moderne Japan belicht: de continuïteit met het verleden.

In hoofdstuk twee, waarin de Meiji-periode aan de orde komt, zien we hoe Japan zich in de tweede helft van de negentiende eeuw transformeert tot een moderne, koloniale

3. Kaart van Oost-Azië.

mogendheid. In deze periode, die ook wel bekend staat als de ‘Japanse Verlichting’, omarmen de Japanners geestdriftig alles wat modern is.

In hoofdstuk drie zijn we aangeland in de vroege twintigste eeuw, waarin Japan opkomt als machtige Aziatische

mogendheid, die eerst China verslaat (1895), daarna Rusland (1905) en vervolgens tijdens de ‘Grote Oost-Aziatische Oorlog’ een groot imperium vestigt. Kenmerkend voor deze periode waren de pogingen van invloedrijke intellectuelen en politieke leiders om de Japanse expansieoorlogen te interpreteren als een manier om de moderniteit te overwinnen.

Het vierde hoofdstuk behandelt het einde van de Tweede Wereldoorlog, de geallieerde bezetting en Japans snelle economische groei in de naoorlogse periode. Aan de orde komen de diverse sociale en politieke hervormingen in die tijd, waarbij de nadruk ligt op de manier waarop de Japanse samenleving en cultuur zich instelde op de nieuwe naoorlogse realiteit, en zich wellicht in de richting bewoog van een postmoderne maatschappij.

In hoofdstuk vijf wordt de Japanse identiteit besproken en tevens de rol die het land in de wereld speelt sinds het einde van de Koude Oorlog, met speciale aandacht voor de grote vraag of Japan in staat en bereid is de kwestie van zijn koloniale verleden en zijn ‘slachtofferbewustzijn’ tot een oplossing te brengen. Dit zijn in het hedendaagse Japan steevast brandende kwesties, die ook bepalend zijn voor de manier waarop het de status nastreeft van een ‘normaal’ land in de internationale gemeenschap.

Tot slot sta ik in het nawoord stil bij de vraag wat het betekent om in de eenentwintigste eeuw in Japan te leven – een in menig opzicht postmodern land, dat nog steeds worstelt met zijn verhouding tot de moderniteit.